

Troms og Finnmark fylkeskommune
Romssa ja Finnmarkku fylkkagielda
Tromssan ja Finnmarkun fylkinkomuuni

101 ideer for befolkningsvekst i Nord-Troms og Finnmark

Rapport fra Innspillpanel tiltakssonen 2023

Innhold

Forord	4
Derfor er et innspillpanel for tiltakssonen viktig	5
Slik har panelet arbeidet	12
Dette er panelets anbefalinger	14
Personretta tiltak:	14
<i>Ja til fortsatt studielånedskrivning!</i>	14
<i>...og kanskje baby-tilskudd og nordboerbonus?</i>	14
<i>Men hvor og hvordan skal vi bo?</i>	14
Bedriftsretta og arbeidsmarkedsrelaterte tiltak	15
<i>Fortsatt null arbeidsgiveravgift</i>	15
<i>Variert arbeidsmarked er viktig</i>	16
Markedsføring og tilflytting	17
<i>Nytt navn på sonen</i>	17
<i>Sats på de unge</i>	17
<i>Bolyst gir blilyst og komlyst</i>	17
Infrastruktur og samferdsel	19
<i>Billige flybilletter og sømløse kommunikasjonssystemer</i>	19
<i>Billig og nok strøm</i>	19
Innspillpanelet og omgivelsene	20
Konsekvenser av virkemidler – har statlige ordninger en bakside?	22
Samlet krafttak og like ordninger i hele tiltakssonen	23
Åtte prioriterte satsinger	23
Avslutning og veien videre	24
Vedlegg	25
Vedlegg 1: 101 idéer fra Innspillpanel for tiltakssonen	25
Vedlegg 2: Kronikk i Dag og Tid 18. august av Sveinung Eikeland	29
Vedlegg 3: Diverse digitale kilder:	31

Forord

Fylkesrådet er opptatt av befolkningsutviklinga i nord, og der er tiltakssonen i Finnmark og Nord Troms et sentralt virkemiddel. Siden tiltakssonen ble etablert i 1990 har imidlertid både kommunene i tiltakssonen og verden rundt endret seg. Nordområdene er et viktig strategisk satsingsområde i nasjonen. Derfor er det viktig å utvikle og foreslå grep som kan gjøre det mer attraktivt å satse og etablere seg i nord. Det er behov for å se på hvilke av tiltakssonens virkemidler som best kan skape en bærekraftig region i nord.

Med dette som bakgrunn satte vi ned et bredt sammensatt innspillpanel for tiltakssonen i mars i år, der representanter fra innbyggere, folkevalgte, arbeidsliv, utdanning og ungdom deltok. Innspillpanelet gir oss i denne rapporten et bredt bilde på hvilke utfordringer og muligheter regionen står ovenfor, og peker på retning og innhold til framtidens tiltakszone.

Jeg vil takke innspillpanelets medlemmer for dedikerte bidrag til dette arbeidet. Deres engasjement og kunnskap vil vi ta med i det videre arbeidet med framtidens tiltakszone. Vi oppfordrer nye Troms og nye Finnmark fylkeskommuner om å følge opp arbeidet.

desember 2023

Kristina Torbergsen
Fylkesrådsleder Troms- og Finnmark

Derfor er et innspillpanel for tiltaks-sonen viktig

De siste ti årene har folketallet i tiltakssonen gått nedover som følge av lave fødetall og utflytting. I tillegg har nettoinnflyttingen fra utlandet vært fallende, utenom det siste året grunnet krigen i Ukraina. Flesteparten av de som forlater tiltakssonen er yngre folk i arbeidsfør alder – det gjør at balansen mellom yngre og eldre personer er skjevfordelt, slik at eldrebølgen blir ekstra utfordrende. Utdanningsnivået til befolkningen har økt, der færre personer har grunnskolen som høyeste utdanningsnivå. Etter videregående skole tar flere personer i tiltakssonen fagskole- og universitetsutdanning.

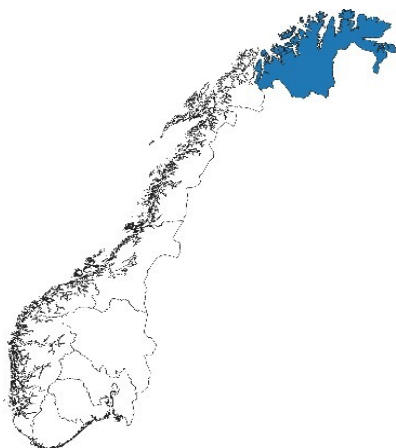
Antall sysselsatte personer i tiltakssonen har siden 2018 flatet ut og falt. Det er nærliggende å tro at dette skyldes utflyttingen. Samtidig fortsetter antall sysselsatte i Nord-Norge å stige. De største næringene i antall sysselsatte i tiltakssonen er varehandel, etterfulgt av helse- og sosialtjenester, sekundærnæringer, undervisning og offentlig administrasjon. Blant de nevnte er det kun undervisning som har færre sysselsatte i 2022 enn i 2015.

På [Regjeringen.no](https://www.regjeringen.no) beskrives formålet med tiltakssonen sett fra et regionalt- og distriktpolitisk perspektiv slik: *Målet med tiltakssonen å skape en attraktiv region for bolyst, arbeid og næringsvirksomhet.*

Fra et sikkerhetspolitisk perspektiv er befolkningens tilstedeværelse viktig både for suverenitetshevdelse og for samfunnets beredskap og motstandsdyktighet. Dagens sikkerhetspolitiske bilde tydeliggjør de felles distrikts- og sikkerhetspolitiske interessene. Å opprettholde og utvide eksisterende tiltak som øker bolysten i tiltakssonen blir derfor både et distrikts- og sikkerhetspolitisk anliggende.

Tiltakssonen består av 25 kommuner i Finnmark og Nord-Troms. Til sammen utgjør kommunene i tiltakssonen 51 % av landarealet i Nord-Norge.

Nesten alle kommunene i tiltakssonen har de siste årene hatt en markant befolkningsnedgang. I tillegg er dette et område med store naturressurser av høy eksportverdi.

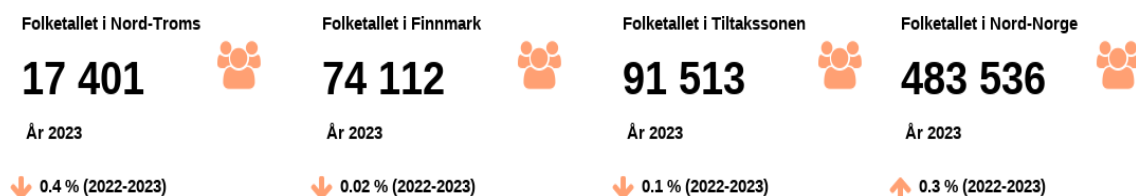

I flere regjeringsperioder har Nordområdene vært et uttalt satsingsområde, og det vises til statsminister Jonas Gahr Støre (3.2.2022) der han la frem fem hovedprinsipper om Nordområdene:

- Skal være et sentrum for bærekraftig energi, teknologi og mat.
- Skal det være nærhet til viktige velferdstjenester.
- Skal ha kunnskap som drivkraft og nav i politikken.
- Skal knyttes tettere sammen med infrastruktur.
- Skal være regjeringens viktigste fredsprosjekt.

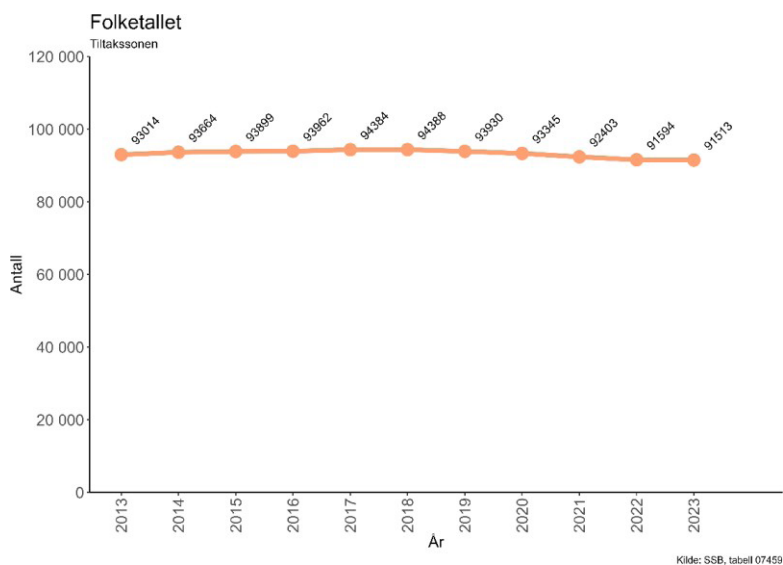
Den globale situasjonen har endret karakter etter at Regjeringen la frem sine hovedprinsipper for Nordområdene, særlig med tanke på krigen i Ukraina og utvidelse av NATO i nord. I tillegg til hovedprinsippene, er Nordområdepolitikken i lys av de sistnevnte særlig knyttet til sikkerhet og beredskap. Dette, samt hovedprinsippene er viktige forutsetninger for bosetting og utvikling av regionen og Troms og Finnmark fylkeskommune er en viktig aktør for utviklinga av regionen. Dette er også forankret i fylkesrådets politiske plattform. I tillegg er «demografiutfordringene med stor lekkasje av unge voksne ut av fylket og behov for ny arbeidskraft» en av stolpene og fokusområdene i prosjektet Tromsvekstavgiftene. Det er i dette bildet at innholdet i virkemidlene i tiltakssonen kan spille en større rolle med tanke på en positiv befolkningsutvikling.

Figurene under setter tall på befolkningsutviklingen i tiltakssonen sett i forhold til utviklingen i et samlet Nord-Norge det siste året:

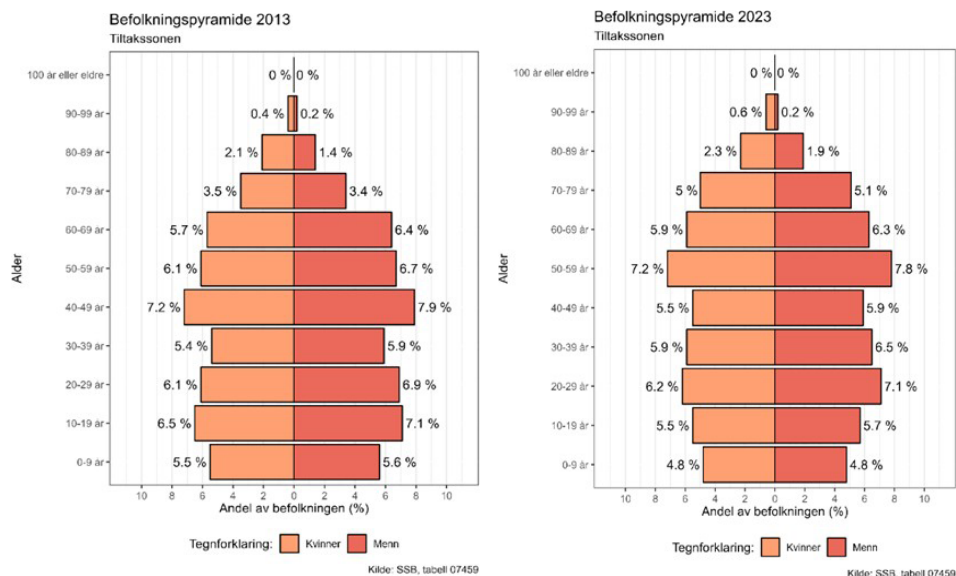

Som grafen under viser er folketallet i tiltakssonen er redusert med 1,6 % de siste ti år. Det tilsvarer en nedgang på 1501 personer.

Det er flere grunner til at folketallet har blitt redusert i tiltakssonen. Antall døde har økt mens antall nyfødte er redusert. Sammen reduserer dette folketallet. I tillegg har nettoinnflyttingen fra utlandet til regionene vært fallende, bortsett fra det siste året der krigen i Ukraina har ført til en økning i nettoinnflyttingen.

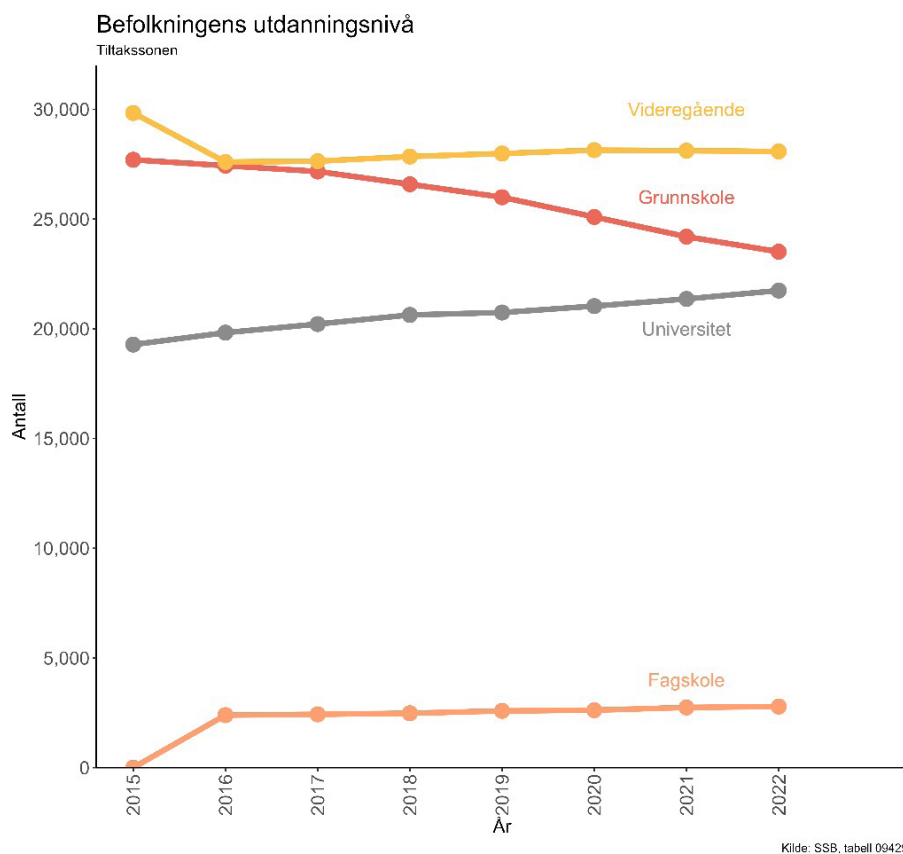

Innvandrere utgjør 13% av totalbefolkningen i tiltakssonen. Per 1.januar 2023 var det flest innvandrere fra Russland. Denne gruppen utgjorde 9% av alle innvandrerne i tiltakssonen. Til sammenligning for Nord-Norge, var den største innvandringsgruppen fra Polen, og utgjorde 9% av alle registrerte innvandrere 1.januar 2023.

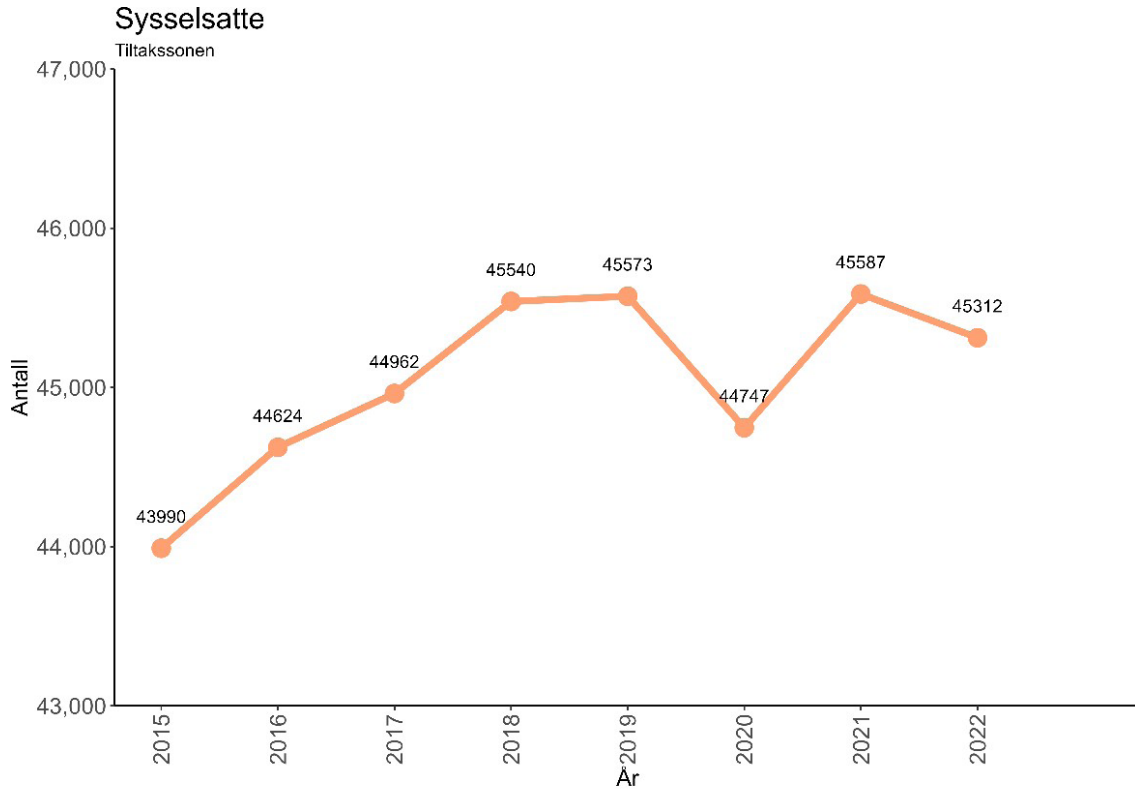
Figurene over viser befolkningspyramide med alders- og kjønnsammensetning for tiltaksso-
 nen for årene 2013 og 2023. Her ser vi at andelen barn er redusert fra 2013 til 2023 og at alders-
 gruppen 30–39 år og de over 70 år har økt i samme periode. I tiltakssonen har kvinneandelen
 blitt redusert, mens for Nord-Norge er andelen menn blitt redusert. Forklaringen på dette kan
 handle om at kvinner oftere flytter for å ta høyere utdanning, og ikke nødvendigvis kommer
 hjem igjen. I tiltakssonen er det bare én universitetscampus, mens det i resten av Nord-Norge
 er flere.

Utdanningsnivået til personer over 16 år illustreres i figuren under. Generelt har utdanningsnivået økt i tiltakssonen. Det vises ved at antallet personer med kun grunnskoleutdannelse har gått ned, samtidig som flere personer med universitetsutdannelse, som høyest fullførte utdanning, har økt.

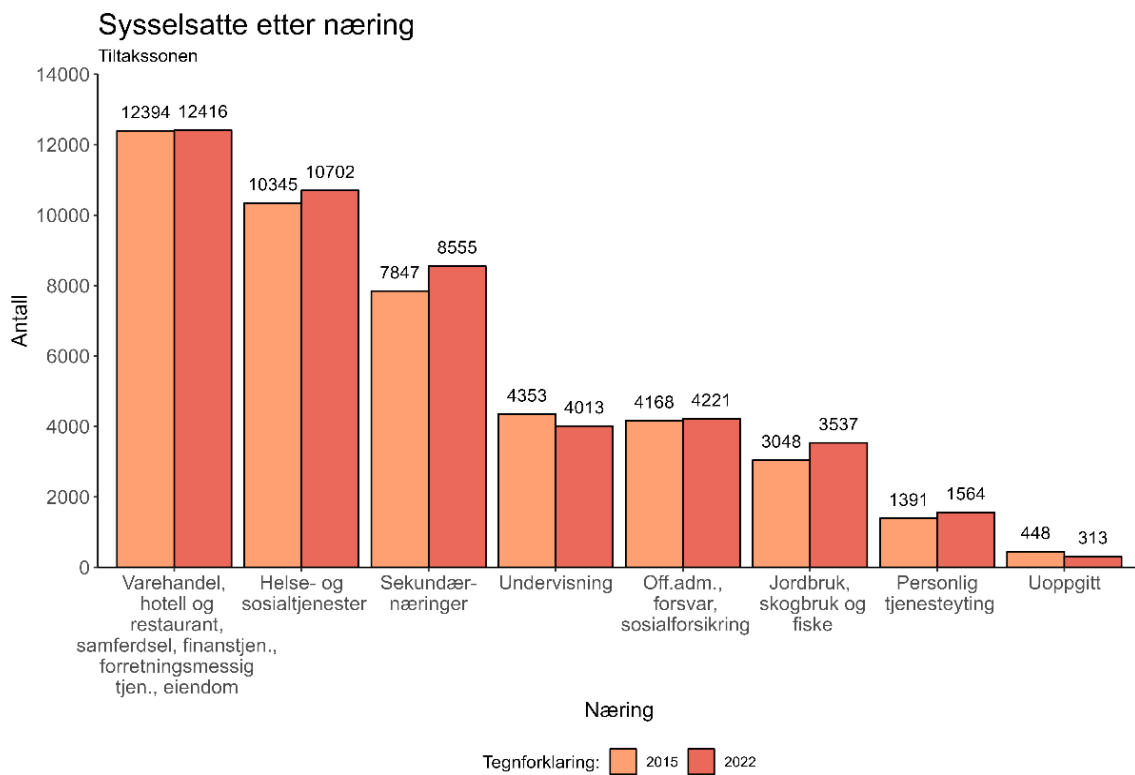

Som neste figur viser er det en økning i antall sysselsatte personer i arbeidsdyktig alder fra 15–74 år i tiltakssonen fram mot 2019, men da samfunnet stengte ned under koronapandemien i 2020 fikk vi et fall i antall sysselsatte. Året etter nedstengingen var antall sysselsatte i tiltakssonen tilbake på nivå som før nedstengingen, men antall sysselsatte ble redusert også i 2022. I Nord-Norge har antall sysselsatte hatt en økende trend fra 2015 til 2022.

I tiltakssonen er det flest sysselsatte innenfor varehandel, etterfulgt av helse og sosialtjenester, sekundærnæringer, undervisning og offentlig administrasjon. Blant de nevnte er det kun undervisning som har færre sysselsatte i 2022 enn i 2015. Sekundærnæringerne opplevde størst vekst i antall sysselsatte fra 2015 til 2022 med en økning av 708 personer.

Kilde: SSB, tabell 12539

Kilde: SSB, tabell 13472

Vista analyse leverte 1. desember 2022 sin evaluering av personrettede virkemidler i tiltaks-sonen i Finnmark og Nord-Troms. De personrettede virkemidlene i tiltaks-sonen har eksistert siden 1990. I 2021 var tiltakene :

- Lavere trinnsnitt, lavere skatt på alminnelig inntekt og Finnmarksfradrag i skattegrunnlaget.
- Fritak for elavgift
- Årlig avskrivning av studielån
- Ekstra avskrivning av studielån for grunnskolelærere

De statlige personrettede virkemidlene er supplert av et forholdsvis omfattende sett av kommunale personrettede virkemidler, og av personrettede virkemidler i regi av Forsvaret og andre arbeidsgivere. Et stort statlig virkemiddel som faller utenom de personrettede, er differensiert arbeidsgiveravgift. Differensiert arbeidsgiveravgift utgjør en langt større (12 ganger) utgift for staten enn de personrettede virkemidlene.

Den allmenne visjonen for tiltaks-sonen er at den skal være en attraktiv region å bo, arbeide og drive næringsvirksomhet i. Mer konkret er målet for virkemidlene i sonen å øke bosetningen der. Hovedspørsmålet Vista analyse stiller i evalueringen er om de personrettede virkemidlene enkeltvis og samlet bidrar til å nå målet eller målene for tiltaks-sonen. Evalueringen drøfter hvordan de personrettede virkemidlene samspiller med øvrige virkemidler i sonen, og i hvilken grad de personrettede virkemidlene varierer med alder, kjønn, geografi eller næringsstruktur. I rapporten konkluderes det med at tiltakene over tid har hatt redusert effekt. En plausibel forklaring kan være at beløpene hverken er økt eller indeksregulert. Studielånsnedskrivning og skattefradrag (som «Svalbard-skatt») nevnes i rapporten som fortsatt mulige og bedre fortrinn.

Tiltakene viser seg å være lite kjent siden lansering av tiltaks-sonen på nittitallet. Et forslag om navneendring på tiltaks-sonen spilles også inn i rapporten.

Hovedfunnet i rapporten fra Vista Analyse er altså at de personrettede virkemidlene i beste fall har hatt midlertidig effekt.

Det var med bakgrunn i dette fylkesrådet vedtok å sette ned et eget «Innspillpanel for tiltaks-sonen». Intensjonen og målet med å opprette et innspillpanel var å gi fylkeskommunen mer kunnskap om tiltaks-sonen, slik at fylkeskommunen kan være en pådriver for utviklingen av virkemidlene i regionen. I tillegg skulle innspillpanelet bidra med faglige vurderinger, gi økt oppmerksomhet mot landets satsing på nord, samt levere et sluttprodukt som vil være viktig i ny politikktutvikling opp mot innspill til regjeringa hvor målet er å løfte frem tiltak for å snu demografiutviklingen i tiltaks-sonen.

I vedtaket fra fylkesrådet ble panelet gitt følgende mandat:

"Panelets mandat vil blant annet bestå av å vurdere funn og anbefalinger fra rapporten fra Vista Analyse, og komme med egne anbefalinger eller justeringer. Et naturlig spørsmål vil være hva som kan treffe av målretta tiltak på kort sikt (1–2 år), og mellomlang sikt (3–5 år) og på lengre sikt. Det vil være naturlig for panelet å se på de personretta virkemidlene i utgangspunktet for å tiltrekke arbeidskraft/beholde bosetning."

Panelet var ledet av fylkesrådsleder Kristina Torbergsen, og hadde følgende sammensetning:

- Kristina Torbergsen, Fylkesrådsleder TFFK
- Ørjan Albrigtsen, Ordfører Skjervøy
- Wenche Pedersen, Ordfører Vadsø
- Torgeir Ekeland, Innbygger Alta
- Rakel Lund Fanghol, Innbygger Storslett
- Sveinung Eikeland, UiT
- Bjørn Johansen, LO
- Vibeke Tannvik, NHO
- Johann Magnusson, Ungdommens fylkesråd
- Eline Sandvik, Ungdommens fylkesråd
- Svein Leiros, Sametinget
- Karen B. Martinsen, trainee i Øst-Finnmarkrådet

Virkemidlene i tiltakssonen skal stimulere til positive utviklingstrekk i alle kommuner i Finnmark samt sju kommuner i Nord-Troms (Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa, Kvæningen, Karlsøy, Lyngen og Storfjord). Tiltakssonen som begrep ble innført i 1990 som en samlebetegnelse, og de bedriftsretta – og de personretta virkemidlene kom både før og etter.

Det største bedriftsretta virkemiddelet er fritak fra arbeidsgiveravgift. For 2023 gjelder fritaket for lønnskostnader inntil 750 000. For lønnskostnader over 750 000 skal det betales 5 prosent arbeidsgiveravgift av den delen av lønnskostnadene som overstiger 750 000 kroner.

Redusert skatt, nedskrivning av studielån, fritak for el-avgift og ekstra barnetrygd var hovedinnholdet for de personretta tiltakene. I 2013 kuttet regjeringa Solberg ekstra barnetrygdstillegget på 3840 kroner per barn per år. For privatpersoner er det skattefradrag og nedskrivning av studielån som har utgjort hovedvirkemidlene. Fra 1.1.23 er nedskrivninga av studielån økt. Inntil 20 prosent av lånet kan nedskrives, som tidligere, men maksimumsbeløpet er økt fra 25.000 til 30.000 kroner årlig. I tillegg kan grunnskolelærere få ettergitt ytterligere 20 000 kr. Fra august 2023 blir det gratis barnehage i tiltakssonen. Dagens ordninger er universelle og ubyråkratiske.

Slik har panelet arbeidet

Panelet hadde sitt første møte i juni 2023 og avslutter sitt arbeid i desember 2023 med å legge fram denne rapporten. Panelet har hatt to digitale og ett fysisk møte i perioden fra juni til september 2023. I forkant av det første møtet skulle alle paneldeltakerne besvare en liten spørreundersøkelse og forberede seg til å si noe kortfattet og konkret om sitt eget forhold til tiltakssonen, sett fra sitt eget perspektiv. Formålet var å bli kjent med hverandre og skape en trygg atmosfære for deling og kreativitet. Mellom første og andre møte i panelet skulle paneldeltakerne gjøre en hjemmeleksi. Hjemmeleksa gikk ut på å samle noen fra sitt eget nettverk og ha samtaler med disse. Utgangspunkt for samtalen var variasjoner av denne beskrivelsen av et tenkt positivt fremtidsbilde:

«Tenk dere 10 år fram i tid og at dere fortsatt bor i "tiltakssonen" eller har kommet tilbake etter studier. Bruk fantasien og beskriv helt uten begrensninger hva som påvirket valget om å bli/komme tilbake. Det kan handle om kjempeattraktive ordninger som staten tilbyr i tiltakssonen, det kan være ting kommunen din gjør eller det kan være helt andre ting. Slipp fantasien løs!»

De folkevalgte fikk tilsendt materiell med en QR-kode som de kunne dele på stands i forbindelse med valgkamparrangement e.l. QR-koden var lenket til en spørreundersøkelse, og folk som scannet koden kunne besvare spørsmål tilsvarende det som er gjengitt i avsnittet over.

I slutten av november ble det gjennomført en studentfrokost ved UITs campus i Alta der et knippe studenter diskuterte og kom med innspill. Kort oppsummert kom studentene med følgende innspill og refleksjoner:

Å bo er dyrt. I tillegg til behov for regulering av boligpriser, trakk studentene fram at det må være billigere å reise mellom sør og nord for at studenter som kommer sørfra skal ønske å bo og studere i Finnmark.

Boligprisene i Alta hemmer også rekruttering av studenter. Samskipnadens priser på studentboliger er opp til 2000 kr dyrere i vår region enn i Trondheim, ifølge studentene.

Studentene pekte også på at det i Alta er like stor mangel på barnevernspedagoger, sosialarbeidere og sykepleiere som lærere, så det ble etterlyst samme ordninger som for grunnskolelærere på lønnstillegg også for andre velferdsyrker.

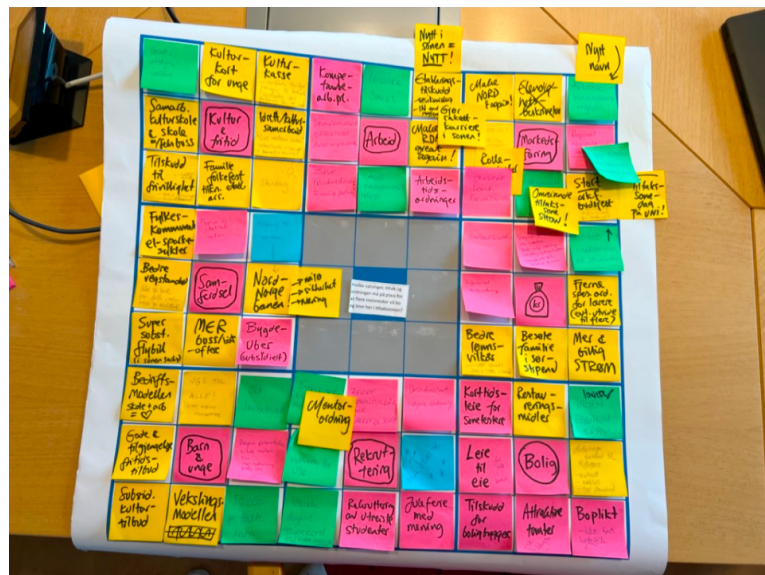
Det kom også fram en oppfatning om at «midler drysser over en» når man har små barn (skattelette, gratis barnehage, studielån, gratis ferje etc.), men at situasjonen er ikke den sam-

me når en blir eldre og i større grad treng helsehjelp. Så livsløpsperspektiv på tiltakssonen er kanskje et poeng, sa studentene.

Ellers kom studentene også med godt kjent kritikk mot høyere utdanning, særlig at det er dyrt med praksisperioder for studentene på ulike velferdsutdanninger i tiltakssonen. Reise- og bokostnader ved praksis ikke er inkludert i universitets finansiering. Dette er en tematikk universitetet har tatt opp med regjeringa i årevis, som det fortsatt aktuelt å påpeke.

Under møtet i Alta i august delte panelets deltakere sine erfaringer fra hjemmeoppgaven med hverandre og dette dannet utgangspunkt for en workshop der gruppa ble delt i to og gjennomførte en idé-dugnad knyttet til disse fokusspørsmålene:

- Hvilke satsninger, tiltak og ordninger må på plass for at flere mennesker vil bo og leve her i tiltakssonen?
- Folketallet er økende, selv på små plasser i Nord-Troms og Finnmark. Hva har skjedd?

Gjennom denne økta kom det opp over hundre ulike innspill der alt fra baby-tilskudd og ekstra ferie, til Nord-Norgebanen ble foreslått. Se vedlegg 1: «101 idéer fra Innspillpanel for tiltakssonen».

Utkast til rapport ble sendt ut til paneldeltakerne i begynnelsen av desember og det ble invitert til en pre-lansering av rapporten med politiske og administrativ ledelse i regionrådene Nord-Troms og Finnmark 4. desember.

En omfattende høringsrunde har det ikke vært tid til, men det er med utgangspunkt i denne rapporten fritt fram for alle for å ta med rapporten og innspillene i videre politiske prosesser i den enkelte kommune, i regionrådene, på fylkesnivå og inn mot statlige myndigheter.

Det panelet her legger fram er ikke en fasit for veien videre, men kan forhåpentligvis bidra til nye prosesser, nye debatter, påvirkningsarbeid og nytt utviklingsarbeid i tiden som kommer.

Dette er panelets anbefalinger

De mer enn hundre innspillene fra idé-dugnaden i Alta ble sortert og knadd videre etter en prioriteringsrunde gjennomført som en spørreundersøkelse til paneldeltakerne. Hensikten var å komme fram til en mer håndterlig mengde innspill. Etter denne runden kunne vi oppsummere de viktigste innspillene under fire tema som blir nærmere beskrevet under:

- Personrettede tiltak
- Bedriftsretta og arbeidsmarkedsrelaterte tiltak
- Markedsføring og tilflytting
- Infrastruktur og samferdsel

Forslagene er en god miks av «lavhengende frukter» som kan gjennomføres raskt av ulike aktører og tiltak som krever videre utredning både når det gjelder kostnader og ansvarsfordeling. Innspillpanelet har ikke rukket å gå dypere inn i en slik sorterings og prioriteringsjobb.

Personretta tiltak:

Ja til fortsatt studielånedskrivning!

Ordningen med nedskrivning av studielån for arbeidstakere i tiltakssonen må opprettholdes, styrkes og markedsføres bedre. Dette er et virkemiddel som faktisk har effekt selv om Vista Analyse-rapporten peker på at virkningen av tiltaket avtar med tiden. Derfor er det av stor betydning at ordningen markedsføres godt til relevante målgrupper. Mer om dette under innsatsområdet Markedsføring og tilflytting.

...og kanskje baby-tilskudd og nordboerbonus?

Panelets anbefalinger dreier seg om at virkemidlene må monne hvis de skal ha virkning. Småpenger hjelper ikke, det må satses stort og prioriteres friske midler til ulike satsinger.

Vi kommer tilbake til flere forslag under temaet markedsføring og tilflytting, det kan være alt fra engangsutbetaling på 50 000 kroner ved barnefødsler til ekstra feriedager og nordboerbonus.

Men hvor og hvordan skal vi bo?

Innspillpanelet var opptatt av at alle trenger et bra sted å bo, og at unge mennesker ikke flytter til ett nytt sted dersom de ikke får tilgang til en hensiktsmessig og moderne bolig. Dette kan også sees i et generasjonsperspektiv. Mange steder er det mangel på boliger som egner seg for småbarnsfamilier samtidig som eldre mennesker, enslige eller eldre ektepar, bor i store eneboliger. Boligtiltak er alt fra rimelige ordninger via Husbanken, f. eks støtte bygging av eldrekollektiver og andre tilpassa botilbud for eldre for å frigjøre boliger som kan oppgraderes og tilpasses småbarnsfamilier. Det kan også være finansiering av leie til eie-ordninger der enkeltpersoner og familier som ønsker å flytte til en ny plass får mulighet til å komme inn på boligmarkedet ved at de leier bolig som de på sikt kan bli eiere av.

Et hinder for å flytte til en ny plass kan handle om at man allerede eier en bolig på stedet man bor. Man er kanskje skeptisk og tilbakeholden med å selge da det å flytte til tiltakssonen kan-

skje er noe man ønsker å prøve for noen år før man bestemmer seg for å bosette seg på mer permanent basis. Det er også en åpenbar problemstilling at verdien på boliger i «utkanter», distriktene og tiltakssonen ikke er på samme nivå som ellers i landet. Dette kan jo ses på som en fordel fordi det blir lettere for flere å ha økonomi til å kjøpe sin egen bolig, men samtidig betyr dette at verdien på boligen er vedvarende relativt lav. Det å eie egen bolig kan ikke ses på som en investering i en verdi som vokser med tiden og som f. eks kan betraktes som en slags pensjonssparing eller en sikring av arv til etterkommere slik tilfellet er i mer sentrale strøk andre steder i landet.

Gratis eller subsidierte boliger for studenter bidrar at til flere vil studere ved en av campusene i tiltakssonen. Et annet tiltak for studenter kan være bidrag til dekking av flytteutgifter.

Innspillpanelet har følgende idéer til personretta tiltak (ikke prioritert rekkefølge):

- Tilpasset arealpolitikk som gjør det mulig å bygge nytt flere steder
- Mer fleksible utdanningstilbud, VGS og høyere utdanning
- Kulturkort for unge
- Boliger med korttidsleie til sonetestere
- Midlertidige botilbud til tilflyttere (sentralt møblert og med god standard)
- Attraktive tomter - størrelse og lokasjon
- Eldrepilot (tenke nytt om boliger for eldre)
- Boligutbygging i rekordfart og utprøving av nye modeller for boligbygging/finansiering
- Stilige utleieboliger som ikke koster skjorta
- 50 000 i bonus per fødte barn
- Gratis SFO
- Økt barnetrygd
- Restaureringsmidler
- Lavere/ingen egenkapitalkrav ved boligkjøp
- Tilskudd for boligbyggere
- Husbanken tilbyr tilpassa/rimelige ordninger
- Leie til eie-ordninger
- Svalbardskatt
- Reisepakka, som blant annet gjør det mulig å opprettholde kontakt med familie etc «sørpå» eller andre steder i landet
- 50 000 kr i årlig nedskrivning på studielån
- Differensiert renteordning på boliglån
- Fjerne spesialordning for lærere (evt utvide til flere grupper)
- Besøke familie i sør-stipend
- Bedre lønnsvilkår for lærere og sykepleiere
- Styrke dagens personretta tiltak
- Bedre lønnsvilkår - det lønner seg å jobbe i nord

Bedriftsretta og arbeidsmarkedsrelaterte tiltak

Fortsatt null arbeidsgiveravgift

Selv om innspillpanelet i første rekke skulle vurdere personretta ordninger med utgangspunkt i evalueringen fra Vista Analyse, var det også stor oppmerksomhet knyttet til ordninger som ikke i første rekke retter seg mot privatpersoner. Et tiltak som kom høyt på lista over ting

som må spilles inn til regjeringen, handler om at det fortsatt må være fritak for arbeidsgiveravgift for bedrifter og virksomheter i Nord-Troms og Finnmark. Det største økonomiske virkemiddelet i tiltakssonen har vært nettopp fritak fra arbeidsgiveravgift.

I 2023 innførte regjeringen ekstra arbeidsgiveravgift på 5 prosent på lønnsinntekter over 750 000. Dette gjaldt også i tiltakssonen som fram til 2023 har hatt fullt fritak for arbeidsgiveravgift. I statsbudsjettet for 2024 ser det ut til at den midlertidige innføringen av arbeidsgiveravgift i tiltakssonen opprettholdes, men at innslagspunktet heves til 850 000 kroner. Regjeringen fastholder at ordningen er midlertidig og beskriver endringen for 2024 som en start på utfasingen av den midlertidige arbeidsgiveravgiften.

Panelet påpeker at det er sterkt beklagelig at den midlertidige ordningen videreføres. Dette må regjeringen snarest ordne opp i slik at det igjen blir null arbeidsgiveravgift i tiltakssonen.

Variert arbeidsmarked er viktig

Mange unge flytter fra tiltakssonen i forbindelse med utdanning og kommer ikke tilbake for å bosette seg i hjemkommunen etter utdanningen. Kanskje finner de seg en partner, får seg jobb og stifter familie. En hindring for å flytte «hjem» kan være at det er vanskelig å få en jobb som er relevant for den utdanningen man har tatt, eller det er ikke sannsynlig at begge to får relevant jobb dersom man er par eller familie.

Selv om det er høy sysselsettingsgrad i tiltakssonen, preges næringslivet med mangel på arbeidskraft og rekrutteringsutfordringer. I NAV sin bedriftsundersøkelse vises det til at mangelen på arbeidskraft er størst nettopp i Troms og Finnmark. På den andre siden er det i bedriftsundersøkelsen en påvist optimisme blant virksomhetene i Troms og Finnmark, hvor man forventer vekst i bemanning kommende år. Mangel og eller tilgang på arbeidskraft i tiltakssonen er med andre ord en kompleks problemstilling, også i forhold til tilgang på arbeidsplasser og variasjon i tilbudet av arbeidsplasser.

Et variert arbeidsmarked er et viktig kjennetegn ved et attraktivt samfunn.

I vår tids digitale samfunn hvor mange jobber gjøres fra hvor som helst var panelet opptatt av å undersøke de mulighetene dette kan gi. Hvordan kan offentlige og private arbeidsgivere i tiltakssonen utnytte disse mulighetene? Et tiltak kan være å flytte ut, eller desentralisere flere statlige arbeidsplasser, et annet tiltak kan være å tilrettelegge for at det er mulig å ta meg seg jobben man allerede har og flytte til en kommune i tiltakssonen. Etablering av innovasjonshuber, inkubatorer og co-working-spaces ol mener panelet er gode tiltak for å skape mer variert arbeidsmarked på små plasser. I tiltakssonen bør det settes av egne virkemidler for å støtte opp rundt slike etableringer.

Innspillpanelet har følgende idéer til bedriftsretta og arbeidsmarkedsrelaterte tiltak (ikke prioritert rekkefølge)

- Risikovillige etableringstilskudd fra Innovasjon Norge
- Arbeidstidsordninger
- 0 arbeidsgiveravgift
- Lage innovasjonshub

- Tilrettelagt for innovasjon og omstilling bla gjennom offentlige innkjøp og utdanningsmuligheter
- Inkubator
- Utvikle dagens trainee-ordning til flere bransjer og sektorer
- Mentorordning
- Det moderne næringslivet – sml med Fornebu
- Kompetansearbeidsplasser
- Coworking-spaces
- Attraktivt å drive næring, mange nye jobber
- Strategisk tilflytting
- Tilpasset virkemiddelapparat
- Gratis norskkurs for alle utlendinger og mulighet for å komme hit å jobbe også fra utenfor EØS-området
- Arbeidsplassene har blitt mer lønnsomme og attraktive
- Flere offentlige arbeidsplasser er flyttet ut/etablert her
- Styrke primærnæringene, fiske og jordbruk
- Strategisk satsing på viktige og ressursbaserte næringer fiske, oppdrett, olje/gass/mineraler)
- Make RDA great again - Flere virkemidler for å skape et sterkt nord!

Markedsføring og tilflytting

Panelet er tydelige på og enige om at «Tiltakssonen» trenger ny innpakning og en kommunikasjonsstrategi.

Nytt navn på sonen

Først og fremst bør «Tiltakssonen» omdøpes. Panelet er opptatt av at ingen ønsker å bo og leve i en «tiltakssone». Hva med «verdisonen» eller «bonus-sonen» eller noe annet som gir mer positive assosiasjoner?

Sats på de unge

De unge er framtida. Det skaper utfordringer for små samfunn i tiltakssonen, at befolkningen blir eldre og eldre, det fødes færre barn og at unge mennesker i fruktbar alder ikke velger å flytte til, eller bli boende i disse samfunnene.

Kommuner, arbeidsgivere og frivilligheten kan samarbeide om for eksempel å etablere «Ung i sonen». Dette er tenkt som et nettverk for unge mennesker (eks under 36) som skal bidra til at tilflyttere blir ønsket velkommen og tatt vare på den første tiden på en ny plass.

Arbeidsgivere, frivillige organisasjoner og offentlige myndigheter må også være til stede med informasjon etc er de unge er. Både på fysiske arrangementer, på digitale flater og i sosiale medier.

Bolyst gir blilyst og komlyst

Økonomiske virkemidler rettet mot enkeltpersoner kan ha effekt og bidra til tilflytting, men som nevnt over må virkemidlene være godt kjent og markedsført på en god måte. Slike virkemidler er imidlertid ikke nok alene. Vel så viktig er tiltak som bygger fellesskap og tilknytning til lokalsamfunnet. Panelet hadde mange forslag. Innbyggerhytta, velkomstarrangementer og

fadderordning for tilflyttere, omreisende tiltakssoneshow, gratis lån av utstyr, ambassadører og rollemodeller og mye mer.

Innspillpanelet har følgende idéer til tiltak innen markedsføring og tilflytting

(ikke prioritert rekkefølge)

- Riktig innholdsmarkedsføring, bredt
- Trenger vi en #?
- Tiltakssonen er blitt til mulighetenes landsdel. Et sted du vil ha vært, bodd og blir sett
- Unge voksne ser til nord
- Alle vet hva Nord Troms og Finnmark tilbyr
- Det er bruk for deg – Høy livskvalitet
- Tiltakssonen har byttet navn
- Slutte med elendighetsbeskrivelser
- Omreisende tiltakssone-show (Egen tiltakssone-dag på universitetene (dra på turné)
- Image og identitet – Hvem er vi?
- De små tall teller – 4–6 nye innbyggere i nettoppluss i hver kommune vil ha stor betydning
- Vekslingsmodellen
- VGS til alle - like reelle muligheter (nå må mange på hybel når de er 15)
- Bedriftsmodellen - skole og arbeid
- Idrett og kultur-samarbeid «Lys mellom husan» Fotballkretsen, kamper, konser og seminar
- Tilskudd til frivillighet
- Familie-folkefest i tilknytning til etablerte arrangement
- Hyttedrømmen – innbyggerhytter til utlån (delingsøkonomi)
- «Ung i sonen» - nettverk for de under 36
- Stimulert frivilligheten, holde kontingentene nede
- Subsidiere kulturtilbud
- Gode og tilgjengelige fritidstilbud
- Gratis utstyrsutlån
- Kulturkasse som ordfører deler ut til lokale initiativ
- Vis frem din bakgård. Lag fellesarrangement og inviter f.eks på skidag
- Tilflytting av utreiste studenter
- Fadderordning for tilflytta
- Bevisste på vertskapsrollen
- Gode på bo-lyst og bli-lyst
- Det skal være godt å komme hjem til jul - det må tilrettelegges for juleferie med mening
- Synliggjøre Nord-Norges verdi
- Inkluderende miljø
- Tiltrekker oss unge damer og familier
- Trainéene ble værende her
- Desentralisert høyere utdanning
- Trygghet og velferd i lokalsamfunnene
- Nytt navn på regionen (Arktisk innovasjons-region)
- Egen kommunikasjonsavdeling/markedsføringskonsulent for sonen
- Betydelig markedsføringsbudsjett (Systematisk, Profesjonelt, Omfattende)
- Profesjonelle ambassadører/rollemodeller - Vise hvordan vi kan gjøre karriere i sonen
- Make NORD great again!

Infrastruktur og samferdsel

Billige flybilletter og sømløse kommunikasjonssystemer

Folk og næringsliv i tiltakssonen må ha mulighet til å forflytte seg trygt, grønt og effektivt til en rimelig penge. Panelet er opptatt av at offentlige kommunikasjonstilbud må være sømløse og henge sammen på en bedre måte enn i dag. Busser, ferger og hurtigbåter må ha ruter som er tilpasset befolkningens og næringslivets behov og flyprisene må være billigere.

Mange som flytter til tiltakssonen har familie andre steder i landet og må ha mulighet både til å besøke disse og få besøk uten at de økonomiske kostnadene til reisen blir så store at man faktisk ikke har råd til å reise. For en familie med barn kan en reise sørover koste så mye at de økonomiske fordelene man får gjennom personretta virkemidler som lavere skatt, studielån-nedskrivning og gratis barnehage ikke har noen reell effekt.

Gratis kollektivtransport og billigere flyreiser for studenter vil bidra til å knytte de ulike campusene og studietilbudene bedre sammen og gjør det billigere å få gjennomført praksisperioder for studentene.

Innbyggere i tiltakssonen må ha mulighet til reise på utenlandsferier. Slik flyprisene er nå for tiden er kostnaden for å komme seg til Gardermoen ofte høyere enn reisen videre ut av landet.

Billig og nok strøm

Panelet er opptatt av at det er en betingelse for utvikling og vekst at det er nok kraft tilgjengelig for både næringsliv og husholdninger og at kraftprisene må holdes på et rimelig nivå.

Innspillpanelet har følgende idéer til tiltak innen infrastruktur og samferdsel

(ikke prioritert rekkefølge)

- Bygde-Uber (subsidiert)
- Mer og oftere buss og båt
- Veiløft for bedre vegstandard (kan ikke dimensjonere veg etter antall mennesker, men også etter størrelse på verdiskaping)
- Fylkeskommunale el-sparkesykler
- Samarbeid mellom kulturskole og skole om f.eks. buss
- Godt flytilbud og lavere flypriser
- Bedre tilknytning til resten av landet
- Sømløst kommunikasjonssystem, Båt, ferge, buss og fly
- Opprettholde billig strøm
- Nord-Norge-banen miljø, sikkerhet og næring
- Supersubsidierte flybilletter - særlig inni sonen
- Grønn infrastruktur
- Kraftpakken ble en suksess

Innspillpanelet og omgivelsene

Norges nordområder har gjennom de siste tjue år fått en nasjonal, politisk oppmerksomhet. Fra skiftende regjeringshold har mantraet vært, og er, «landets viktigste geopolitiske område». Befolkningsnedgang i et område som er så viktig for nasjonen, har vakt, og vekker ytterligere bekymring fra både lokalt, regionalt og nasjonalt hold. Tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms har fått ytterligere fokus.

Den nye sikkerhetspolitiske situasjonen nasjonen står i etter Russlands fullskala invasjon av Ukraina i februar 2022 har også stor betydning. Det er viktigere enn noen gang, og det er i nasjonens interesse at det bor folk i Nord-Norge. I de 25 kommunene som omfatter tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms var det i 2022 befolkningsnedgang i 22 av 25 kommuner. Samlet sett har området mistet om lag 2.800 innbyggere på disse fire årene. Det utgjør 3% av befolkningen. Dette er en stor sikkerhetspolitisk risiko.

Både Forsvarskommisjonen og Totalberedskapskommisjonen som har lagt fram sine rapporter våren 2023 peker spesielt på betydningen av å opprettholde sterke sivilsamfunn i Troms og Finnmark, og Øst-Finnmark helt særskilt med nærheten til den russiske grensa.

Demografiske endringer merkes godt i små samfunn. Nærheten til Russland gjør at følgene av krigen i Ukraina merkes best nær grensa. Samtidig representerer Nord-Norge, Finnmark og Øst-Finnmark et sikkerhetspolitisk strategisk viktig område for nasjonen Norge. Totalberedskapskommisjonen presiserer at det å opprettholde befolkningen på Svalbard, i Nord-Norge og i Finnmark spesielt er et sikkerhetspolitisk anliggende.

Fra Hurdalsplattformen heter det: «For å utnytte mulighetene i nord må befolkningsnedgang snus til befolkningsvekst. De personrettede tiltakene i tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms må evalueres, og et program for utprøving av nye tiltak i distriktspolitikken blir særlig viktig for denne landsdelen. Regjeringen vil legge frem en melding for Stortinget om distriktspolitikk, der anbefalinger gitt av Norman- og Brandtzæg-utvalgene blir fulgt opp. Regjeringen vil også gjennomgå dagens distriktspolitiske virkemiddelapparat for å sikre at det fungerer best mulig. Et hovedvirkemiddel i distriktspolitikken er den differensierte arbeidsgiveravgiften, og vi vil videreføre og jobbe for å utvide ordningen.»

I [Stortingsmelding 27 \(2022–2023\) Eit godt liv i heile Noreg – distriktspolitikk for framtida](#) står det: «Det er avgjerande for Noreg at det bur folk i nord. Det er tid for ein ny, forsterka innsats i denne landsdelen.» Øst-Finnmarkpakken er nevnt spesielt, sammen med beskrivelse av tiltakssonen og statens kostnader med de totale tiltakene.

Fylkesrådet i Troms og Finnmark fylkeskommune har hatt fokus på tiltakssonen, også før opprettelsen av innspillpanelet. Gjennom to bevilgninger er det avsatt midler til markedsføring av tiltakssonen. Ett av prosjektene igangsettes om kort tid, og det andre vil komme i gang i 2024.

I samarbeidsplattformen for flertallet i Finnmark fylkesting er følgende nevnt om tiltakssonen: «De samarbeidende partiene vil: a) Jobbe for at det etableres «Svalbardskattesone» i tiltakssonen, for å øke attraktiviteten til regionen.»

I samarbeidsplattformen for flertallet i Troms fylkesting «Et kraftfullt Troms» nevnes blant annet at flertallet vil jobbe strategisk for å styrke tiltakssonen med nye virkemidler og jobbe for en likebehandling av kommunene i tiltakssonen med Finnmarkskommunene.

I **Menon-rapporten «Varanger= Utvikling»** er det pekt på at det må etableres en massiv kampanje for å få arbeidsplasser til regionen. Det foreslås også at det etableres en informasjonstjeneste gjennom fylkeskommunen for markedsføring av tiltakssonen. Her foreslås det dobling av barnetrygd (det ekstra beløpet på 3840 kr per barn per år ble fjernet ved regjeringsskiftet 2013.), og dobling av beløpet for nedskrivning av studielån. Priser på flybilletter i nord, og ikke minst fra nord til sør ble også nevnt her. Og spesielt reisekostnadene har fått mye oppmerksomhet i ulike fora og særlig i mediene. Eksempler på høye kostnader for familier som bor ved en kortbaneflyplass lengst nord som skal besøke familie og venner «sørpå» er mange.

Regjeringa har gjort noen endringer i tiltakssonen den siste tiden. Gratis barnehage og SFO berører barnefamilier, men ordninga kan sies å være noe svekket etter at maksimalpriser ble innført også i resten av landet.

Toppbeløpet for nedskrivning av studielån er nå 30 000 kroner. «Finnmarksfradraget», dvs. redusert personskatt er også økt. Disse endringene har fått oppmerksomhet i den offentlige debatten. Reaksjonene er ulike; noen går på at beløpene fortsatt er for lave, de er heller ikke indeksregulert tilstrekkelig til at de vil ha nok effekt på rekruttering og bofasthet. Dette ble allerede pekt på i Noruts rapport om tiltakssonen i 2013; også her ble det foreslått en markant økning av de personretta tiltakene.

Sametingets president sa følgende om utfordringene i tiltakssonen i sin tale til Sametingsrådet i desember 2022:

«Regjeringens forslag om gratis barnehagetilbud innen tiltakssonen er et godt forslag, men det løser neppe de sammensatte demografiske utfordringene alene.»

Om en skal oppsummere reaksjoner og innvendinger i det offentlige ordskiftet de siste årene, og især etter Russlands krig mot Ukraina, er det at virkemidlene fortsatt er for svake for å løse demografiutfordringene.

Innspillpanelet mener også det er relevant å se en forsterket satsing på tiltak for å sikre bosetting og utvikling i Nord-Troms og Finnmark i lys av [Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport](#). Å styrke og målrette eksisterende ordninger som tilgodeser hele befolkningen i områder hvor det kvenske og samiske er en stor del av identiteten, vil være konfliktdepende, lite kontroversielt og kunne bidra til å gi flere eierskap til det flerkulturelle nord og gjøre det lettere å kunne oppnå reell forsoning.

Konsekvenser av virkemidler – har statlige ordninger en bakside?

I en kronikk i Dag og Tid 18. august (vedlegg 2) skriver Sveinung Eikeland, Forsker ved UiT Norges Arktiske universitet og medlem i innspillpanelet for tiltakssonen, om nordområdepolitikk og regionalpolitikk i Nord-Norge. Ett av poengene i denne kronikken handler om at de personretta ordningene i tiltakssonen, som nedskrivning av studielån og lavere skatt virker, men at slike ordninger koster mye. Man kan utvikle mange institusjoner og mye infrastruktur for slike summer, skriver Eikeland blant annet:

«Personretta ordningar verkar, men dei er også dyre. Ein kan utvikla mange institusjonar og mykje infrastruktur for slike summer. Og vi ser også for ofte at bedrifter og offentlege institusjonar slår seg til ro med ordningane, framfor å ta utgangspunkt i at når vi har slike tiltak berre i nord, kan vi i tillegg utvikla gode eigne ordningar som gjer akkurat oss endå meir attraktive.

Staten sørgjer for gratis barnehagar for alle nord i nord. Organisasjonar anten dei er i Alta eller i Hasvik får høve til å utvikla noko eige som andre ikkje har. Ordentleg politikk må utfordra regionale organisasjonar til å skapa det som gjer det meir attraktivt å arbeida akkurat der enn hos dei ein tevlar om arbeidskrafta med.»

Det er altså en problemstilling å ta høyde for når vi arbeider for å styrke ordningene i tiltaksso-
nen, at det ikke må bli sånn at statlig finansierte virkemidler blir en hvilepute for andre gode ordninger, virkemidler og initiativ.

En vei videre kan for eksempel være at store arbeidsgiverne i tiltakssonen, som Universitetet, Helse Nord, Finnmarksykehuset, fylkeskommunene, kommuner, politiet, Forsvaret, statsforvalteren og privat næringsliv finner sammen og deler rekrutteringsutfordringer og forslag til løsninger med hverandre. Kanskje kan en felles arbeidsgiverdrevet satsing på tvers av bransjer og sektorer i tiltakssonen bidra til å utvikle nye og virksomme strategier for å tiltrekke og beholde unge mennesker til Nord-Troms og Finnmark.

Samlet krafttak og like ordninger i hele tiltakssonen

Det er behov for et samlet krafttak i regionen. Dette betinger igjen at det legges til rette for og bygges kultur for mer samarbeid og mindre konkurranse. Men hvordan kan vi unngå at mangel på arbeidskraft skaper en konkurransesituasjon? Kanskje må organisasjoner og store arbeidsgivere dele erfaringer og samarbeide bedre om tiltak? Samtidig kan økonomiske kompensasjonsordninger fra staten bli en hvilepute som medfører at arbeidsgivere ikke selv tar ansvar og legger egne midler i potten. Dette er et dilemma som bør løftes til videre debatt.

At det bor folk i Nord-Troms og Finnmark er den del av den nasjonale sikkerhetspolitikken og nordområdene må derfor satses på gjennom styrking av tiltakssonen.

Avslutningsvis er panelet opptatt av at de statlige ordningene må være de samme i hele tiltakssonen. Kommunene i Nord-Troms må ha de samme ordningene som kommunene i Finnmark og det bør ikke være differensierte ordninger.

Åtte prioriterte satsinger

Innspillpanel for tiltakssonen mener følgende åtte punkter må prioriteres:

- Like vilkår for statlige virkemidler i hele sonen
- Markedsføringen av virkemiddelssonen må styrkes og det må gis et nytt navn på sonen.
- Utvide nedskrivning av studielån til 50.000 og utvide den ekstra nedskrivningen til flere yrkesgrupper det er stort behov for i dag og som vil øke i framtida. F.eks sykepleiere.
- Gjeninnføre økt barnetrygd. Denne bør dobles sammenliknet med dagens sats.
- De regionale trainéeordningene i Nord-Troms og Finnmark er et godt virkemiddel for å få folk til å flytte hit og må bli en integrert del av tiltakssonen og driften av ordningene må få fast finansiering over statsbudsjettet.
- Få på plass ulike modeller og ordninger for å øke andelen tilgjengelige boliger.
- RUP (regionalt utviklingsprogram) må inn i fylkene igjen. Det må opprettes søkbare midler til næringsutvikling i Nord-Troms og Finnmark.
- Fritak for arbeidsgiveravgift må videreføres og arbeidsgiveravgiften på inntekt over 850.000 må fjernes innenfor tiltakssonen, slik at det blir et reelt fritak for arbeidsgiveravgift i tiltaksso-

Avslutning og veien videre

Formålet med innspillpanelet har vært å få mer kunnskap om tiltakssonen, og gjøre fylkeskommunen i stand til å være en pådriver for utviklinga av virkemidlene i regionen. I tillegg har panelet bidratt med både faglige og folkelige vurderinger som kan gi økt oppmerksomhet mot landets satsing på nord.

Panelet har tatt utgangspunkt i Vista Analyse sine konklusjoner som blant annet sier noe om at effekten av ordningene ikke er så gode over tid som man kunne ønske og at virkemidlene kanskje ikke er godt nok kjent blant de målgruppene de er ment å treffe.

En helt sentral erkjennelse som må kommuniseres tydelig ut er at *det MÅ bo folk her!*

Det har vært nyttig og inspirerende å invitere sammen ulike stemmer slik det er gjort i panelet. Panelet har jobbet med utgangspunkt i en mulighetsfokuset arbeidsmetodikk. Ved å tenke utenfor boksen, snu alle steiner og lete etter muligheter og positive ting ville vi unngå offermentalitet og elendighetsfokus.

Framover må alle gode krefter i regionen bli invitert inn i det viktige arbeidet med å skape politikk og tiltak som faktisk virker. Den beste politikken for oss i nord skapes av oss i nord.

Panelets konklusjoner og anbefalinger vil være viktig i ny politikkutvikling opp mot innspill til regjeringa hvor målet er å løfte fram tiltak for å snu demografiutviklinga i tiltakssonen.

Vedlegg

Vedlegg 1: 101 idéer fra Innspillpanel for tiltakssonen

Personretta tiltak og ordninger

1	Tilpasset arealpolitikk som gjør det mulig å bygge nytt flere steder
2	Mer fleksible utdanningstilbud, VGS og høyere utdanning
3	Kulturkort for unge
4	Boliger med korttidsleie til sonetestere
5	Midlertidige botilbud til tilflyttere (sentralt møblert og med god standard)
6	Attraktive tomter - størrelse og lokasjon
7	Eldrepilot (tenke nytt om boliger for eldre)
8	Boligutbygging i rekordfart og utprøving av nye modeller for boligbygging/finansiering
9	Stilige utleieboliger som ikke koster skjorta
10	50 000 i bonus per fødte barn
11	Gratis SFO
12	Økt barnetrygd
13	Restaureringsmidler
14	Lavere/ingen egenkapitalkrav ved boligkjøp
15	Tilskudd for boligbyggere
16	Husbanken tilbyr tilpassa/rimelige ordninger
17	Leie til eie-ordninger
18	Svalbardskatt
19	Reisepakka, som blant annet gjør det mulig å opprettholde kontakt med familie etc «sørpå» eller andre steder i landet
20	50 000 kr i årlig nedskrivning på studielån
21	Differensiert renteordning på boliglån
22	Fjerne spesialordning for lærere (evt utvide til flere grupper)
23	Besøke familie i sør-stipend
24	Bedre lønnsvilkår for lærere og sykepleiere
25	Styrke dagens personretta tiltak
26	Bedre lønnsvilkår - det lønner seg å jobbe i nord

Markedsføring/Tilflytting/Bo-lyst

- 27 Riktig innholdsmarkedsføring, bredt
- 28 Trenger vi en #?
- 29 Tiltakssonen er blitt til mulighetenes landsdel. Et sted du vil ha vært, bodd og blir sett
- 30 Unge voksne ser til nord
- 31 Alle vet hva Nord Troms og Finnmark tilbyr
- 32 Det er bruk for deg – Høy livskvalitet
- 33 Tiltakssonen har byttet navn
- 34 Slutte med elendighetsbeskrivelser
- 35 Omreisende tiltakssone-show (Egen tiltakssone-dag på universitetene (dra på turné)
- 36 Image og identitet - Hvem er vi?
- 37 De små tall teller - 4 - 6 nye innbyggere i nettoppluss i hver kommune vil ha stor betydning
- 38 Vekslingsmodellen
- 39 VGS til alle - like reelle muligheter (nå må mange på hybel når de er 15)
- 40 Bedriftsmodellen - skole og arbeid
- 41 Idrett og kultur-samarbeid «Lys mellom husan» Fotballkretsen, kamper, konser og seminar
- 42 Tilskudd til frivillighet
- 43 Familie-folkefest i tilknytning til etablerte arrangement
- 44 Hyttedørømmen – innbyggerhytter til utlån (delingsøkonomi)
- 45 «Ung i sonen» - nettverk for de under 36
- 46 Stimulert frivilligheten, holde kontingentene nede
- 47 Subsidiere kulturtilbud
- 48 Gode og tilgjengelige fritidstilbud
- 49 Gratis utstyrsutlån
- 50 Kulturkasse som ordfører deler ut til lokale initiativ
- 51 Vis frem din bakgård. Lag fellesarrangement og inviter f.eks på skidag
- 52 Tilflytting av utreiste studenter
- 53 Fadderordning for tilflytta
- 54 Bevisste på vertskapsrollen
- 55 Gode på bo-lyst og bli-lyst
- 56 Det skal være godt å komme hjem til jul - det må tilrettelegges for juleferie med mening
- 57 Synliggjøre Nord-Norges verdi
- 58 Inkluderende miljø
- 59 Tiltrekker oss unge damer og familier
- 60 Traineeene ble værende her
- 61 Desentralisert høyere utdanning
- 62 Trygghet og velferd i lokalsamfunnene
- 63 Nytt navn på regionen (Arktisk innovasjons-region)
- 64 Egen kommunikasjonsavdeling/markedsføringskonsulent for sonen
- 65 Betydelig markedsføringsbudsjett (Systematisk, Profesjonelt, Omfattende)
- 66 Profesjonelle ambassadører/rollemodeller - Vise hvordan vi kan gjøre karriere i sonen
- 67 Make NORD great again!

Bedrift og arbeidsmarked

68	Risikovillige etableringstilskudd fra Innovasjon Norge
69	Arbeidstidsordninger
70	0 arbeidsgiveravgift
71	Lage innovasjonshub
72	Tilrettelagt for innovasjon og omstilling bla gjennom offentlige innkjøp og utdanningsmuligheter
73	Inkubator
74	Utvikle dagens trainee-ordning til flere bransjer og sektorer
75	Mentorordning
76	Det moderne næringslivet – sml med Fornebu
77	Kompetansearbeidsplasser
78	Coworking-spaces
79	Attraktivt å drive næring, mange nye jobber
80	Strategisk tilflytting
81	Tilpasset virkemiddelapparat
82	Gratis norskkurs for alle utlendinger og mulighet for å komme hit å jobbe også fra utenfor EØS-området
83	Arbeidsplassene har blitt mer lønnsomme og attraktive
84	Flere offentlige arbeidsplasser er flyttet ut/etablert her
85	Styrke primærnæringene, fiske og jordbruk
86	Strategisk satsing på viktige og ressursbaserte næringer fiske, oppdrett, olje/gass/mineraler)
87	Make RDA great again - Flere virkemidler for å skape et sterkt nord!

Infrastruktur og samferdsel

88	Bygde-Uber (subsidiert)
89	Mer og oftere buss og båt
90	Veiløft for bedre vegstandard (kan ikke dimensjonere veg etter antall mennesker, men også etter størrelse på verdiskaping)
91	Fylkeskommunale el-sparesykler
92	Samarbeid mellom kulturskole og skole om feks buss
94	Godt flytilbud og lavere flypriser
95	Bedre tilknytning til resten av landet
96	Sømløst kommunikasjonssystem, Båt, ferge, buss, fly
97	Opprettholde billig strøm
98	Nord-Norge-banen miljø, sikkerhet og næring
99	Supersubsidierte flybilletter - særlig inni sonen
100	Grønn infrastruktur
101	Kraftpakken ble en suksess

Vedlegg 2: Kronikk i Dag og Tid 18. august av Sveinung Eikeland

Politisk redaktør Skjalg Fjellheim etterlyste i avisa 14. juli ein ordentleg politikk for å utvikla Nord-Noreg. Han drog fram nordområdepolitikken som det fremste dømet på ein ikkje-ordentleg politikk. Eg meiner at han tok feil i omtalen av nordområdepolitikken, og at det også er erfaringar frå regionalpolitikken i nord dei siste femti åra som er ordentlege og vel verde å ta med seg.

Støre la fram nordområdepolitikken som Olav H. Hauge etter «Mange års røynsle med pil og boge»: «forstår pili som stend der og dirrar: Her er òg eit midtpunkt.» Mange viktige institusjonar i nord blei etter årevis med nasjonale nedvurderingar slike midtpunkt, ikkje minst det som i dag er UiT Noregs arktiske universitet.

Det fekk støtte til alle satsingar det ønskte, og kunne byggja ut det som var ein liten institusjon med i praksis ein regional misjon, til å bli ein viktig nasjonal institusjon med kunnskapsløysingar langt utover nord. Nordområdepolitikken var ordentleg politikk. At Støre-regjeringa, av alle, har overført denne politikken til Kommunal- og distriktsdepartementet forstår eg lite av. Men det fortel nok at ein igjen ser nord som ein utkant i Distrikts-Noreg.

Det er også fleire inntak til ordentleg politikk i den regionalpolitiske historia i nord. Desse er like lite konkluderte i dag som før. Tre tema har alltid vore viktige, særleg i Finnmark og Nord-Troms.

Kva er dei strategiske måla? På 1980-talet var det å skapa arbeidsplassar det sentrale målet. I dag ser det ut til at det viktigaste målet er å fylla eit arbeidskraftbehov som er skapt av at nord er attraktivt for ein del næringar globalt. Men også andre målsetjingar kjem stadig opp: Geopolitiske mål etter russiske trugsmål og Nato-utvidinga er eitt. Andre er reint demografiske, og vi har målsetjingar knytte til samanlikning med andre norske regionar.

Såleis kan det vera eit mål å stogga utflytting av andre generasjon av mobile nordlendingar, oftast til Oslo-regionen. Dette er unge kvinner med foreldre som flytta til Tromsø og Bodø, der den nye generasjonen flyttar kor som helst. Og kvifor skal ein ha sterke tiltak i Alta og Hammerfest når utviklinga der er som i tilsvarende kommunar sørpå? Slik konkluderte den siste evalueringa av tiltakssona. Poenget mitt er at måla styrer politikk, strategiar og verkemiddel, og ordentleg politikk er vanskelege når måla ikkje er klare.

Kor nær? På 1980-talet var staten på veg ut av nord, samanlikna med kor dominerande staten var dei første etterkrigstiåra. Fylkeskommunen i Finnmark svarte med at «no er det opp til oss sjølv», og blei «frifylke» i næringspolitikken. Løysinga var så vellukka at øvste nivået hos statsminister Gro H. Brundtland stansa det.

Men staten gav makt til Sametinget og etter kvart Finnmarkseigedommen (FeFo). På 1980-talet var det sjølvsgatt at fylkeskommunen skulle gjennomføra krisepakkar og omstilling i nord. No er det like sjølvsgatt staten med applaus frå regionale og lokale politikarar, sjølv om ein ser at staten ikkje får dette til i til dømes Sør-Varanger.

Samepolitikk er blitt til internasjonal folkerett og er komen langt unna. FeFo prøver å få det

ned på eit regionalt nivå, men får stort sett kjeft. Den innovative krafta til det regionberande Finnmark Arbeidarparti blei borte etter at det fekk til innrettinga av finnmarkslova i 2005. No er det igjen staten som er adresse. Den geografiske forankringa av ein politikk i nord er endå meir uklår enn han var for femti år sidan.

Kven skal få? Anders Aune klarte å gjera personretta verkemiddel meir og meir til sjølve strategiane for utvikling i nord. Mange var skeptiske, særleg Arbeidarpartiet og venstresida. I dag er svalbardskatt det svaret politikarar i nord oftast kjem med når dei får spørsmål om kva som skal til i nord. Uansett parti.

Personretta ordningar verkar, men dei er også dyre. Ein kan utvikla mange institusjonar og mykje infrastruktur for slike summar. Og vi ser også for ofte at bedrifter og offentlege institusjonar slår seg til ro med ordningane, framfor å ta utgangspunkt i at når vi har slike tiltak berre i nord, kan vi i tillegg utvikla gode eigne ordningar som gjer akkurat oss endå meir attraktive.

Staten sørgjer for gratis barnehagar for alle nord i nord. Organisasjonar anten dei er i Alta eller i Hasvik får høve til å utvikla noko eige som andre ikkje har. Ordentleg politikk må utfordra regionale organisasjonar til å skapa det som gjer det meir attraktivt å arbeida akkurat der enn hos dei ein tevlar om arbeidskrafta med.

Ordentleg politikk er som essensen i nordområdepolitikken. Det å vite at det er hos oss pila står, at viktig utvikling skjer her, og at vi er i stand til å handla sjølve. Ordentleg politikk utløser strategiar i regionalt forankra institusjonar. Det krev vitale offentlege institusjonar med sterke regionale nedslag som Sameting, FeFo, fylkeskommunar, helseføretak og universitet. Og spenstige statlege initiativ, anten det er å realisera fjerninga av Noregs største klimagassutslepp eller å implementera ein modell for norske regionale spesialisthelsetenester som det går an å driva.

Sveinung Eikeland er forskar ved UIT Noregs arktiske universitet.

Vedlegg 3: Diverse digitale kilder:

tffk.no/aktuelt/ministeren-fikk-tilbakemeldinger-om-tiltakssonen.53401.aspx

tffk.no/pressemeldinger/ta-ikke-alta-og-hammerfest-ut-av-tiltakssonen.52269.aspx

tffk.no/aktuelt/fornoyd-med-gratis-barnehageplass-for-folk-i-finnmark-og-nord-troms.47666.aspx

tffk.no/aktuelt/en-bedre-tiltakssone-babytilskudd-desentraliserte-studietilbud-og-et-nytt-narrativ.56734.aspx

tffk.no/aktuelt/tiltakssonen-vi-ma-se-bredere-pa-tiltakene.55798.aspx

tffk.no/om-oss/tiltakssonen/?Side=1

Leser du rapporten på papir? Skann QR-koden så kommer du direkte til en digital versjon der du har mulighet til å klikke deg videre på lenker til kilder og andre publikasjoner det er vist til i rapporten.